

Research paper

Operational Requirements for Ensuring Sustainable Financial Resources in Military Organizations with an Approach to Counteracting the Effects of Economic Crises

Asghar Saleh Esfahani

Associate Professor of Strategic Management, Faculty of Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Alireza Bakhsh Meydani

Assistant Professor of Strategic Defense Sciences, National Defense Faculty, Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Abdolhossein Barimani

PhD in Management and Human Resources, Faculty of Management and Economics, Imam Hossein Comprehensive University, Tehran, Iran.

Mohammadreza Argi

PhD in Strategic Defense Sciences, National Defense Faculty, Supreme National Defense University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

Email: amir.argee520@gmail.com

Abstract

Undoubtedly, ensuring sustainable financial resources is one of the major concerns of both governmental and non-governmental institutions, particularly military organizations in the Islamic Republic of Iran. Iran's strategic position in the West Asia region, along with the intensification of economic crises such as unforeseen events, unjust international sanctions imposed on the country in recent years, and the instability of oil revenues, has drawn serious attention from policymakers to financial provisioning across all governance sectors and military organizations. On the other hand, military organizations, in order to achieve their assigned objectives and missions and to effectively overcome existing challenges, need to adopt innovative, indigenous, and value-creating approaches to economic engagement. Accordingly, the primary objective of this study is to identify the operational requirements for ensuring sustainable financial resources in military organizations to counteract the impacts of economic crises. This research is applied in nature and employs a descriptive-analytical methodology with a mixed-methods approach (quantitative-qualitative). The statistical population consisted of 120 individuals, from which a sample of 66 participants was selected using Cochran's formula. Data obtained from documentary sources were analyzed qualitatively through descriptive and analytical methods, while questionnaire data were analyzed using descriptive and inferential statistical techniques with the aid of SPSS software. The findings indicate that some of the most important operational requirements for ensuring sustainable financial resources in military organizations include: the necessity of economic activities with an emphasis on strengthening defense capabilities; defense economics and financial resource provision; determining the share of defense budget from gross domestic product; identifying capacities for generating new and sustainable financial resources; and ensuring the non-conflict of financial resources with the legal frameworks governing military organizations.

Keywords: Budget, Financial Resources, Sustainable Financial Resources, Economic Crises

الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار در سازمان‌های نظامی با رویکرد مقابله با آثار بحران‌های اقتصادی

اصغر صالح اصفهانی

دانشیار مدیریت راهبردی، دانشکده مدیریت، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

علیرضا بخش میدانی

استادیار علوم دفاعی راهبردی، دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

عبدالحسین بریمانی

دکتری مدیریت و منابع انسانی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران.

محمدرضا ارگی

دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشکده دفاع ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: amir.argee520@gmail.com

چکیده

بدون شک، تأمین مالی پایدار یکی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های کلیه دستگاه‌های دولتی و غیردولتی به‌ویژه سازمان‌های نظامی در جمهوری اسلامی ایران است. موقعیت راهبردی ایران در منطقه غرب آسیا و تشدید بحران‌های اقتصادی از قبیل حوادث غیرمترقبه و تحریم‌های ظالمانه بین‌المللی علیه کشور در سال‌های اخیر و ناپایداری درآمدهای نفتی، توجه جدی مسئولین امر را بر تأمین مالی در تمامی بخش‌های حاکمیتی و سازمان‌های نظامی را به دنبال داشته است. از طرفی سازمان‌های نظامی برای تحقق اهداف و مأموریت‌های محوله و برون‌رفت از آن، نیاز دارند تا با رویکردی نو، بومی و مزیت‌آفرین در مباحث اقتصادی داشته حضور باشند. بنابراین هدف اصلی این پژوهش «الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار در سازمان‌های نظامی برای مقابله با آثار بحران‌های اقتصادی» است. نوع این تحقیق «کاربردی» و روش آن توصیفی-تحلیلی با رویکردی آمیخته (کمی-کیفی) است. حجم جامعه آماری تعداد ۱۲۰ نفر و حجم نمونه آماری آن با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۶۶ نفر است. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از منابع، به روش کیفی، توصیف و تحلیل گردیده و اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه‌ها نیز با استفاده از فنون آمار توصیفی و استنباطی و بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی است که برخی از مهم‌ترین الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار در سازمان‌های نظامی عبارتند از: «لزم فعالیت‌های اقتصادی با تأکید بر تقویت بنیه دفاعی»، «اقتصاد دفاع و تأمین منابع»، «تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی»، «شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار»، «عدم تعارض منابع با قوانین سازمان‌های نظامی».

کلیدواژه‌ها: بودجه، منابع مالی، منابع مالی پایدار، بحران‌های اقتصادی

مقدمه

در خصوص برنامه‌ریزی حضرت علی^(ع) فرموده‌اند: برنامه‌ریزی درست (اقتصادی)، مال اندک را افزایش می‌دهد و برنامه‌ریزی نادرست، مال فراوان را نابود می‌کند (غرر الحکم: ۱۶۷). بدون شک، تأمین مالی یکی از دغدغه‌ها و نگرانی‌های نیروهای مسلح در تمام دنیا و به‌ویژه در ایران است (دشتبانی و ملابهرامی، ۱۳۹۹: ۱). جمهوری اسلامی ایران به دلیل موقعیت‌های ژئوپلیتیک و به‌ویژه ذخایر با ارزش طبیعی (اعم از نفت و گاز) و معادن غنی و متنوع و همچنین نظامی مبنی بر ارزش‌های اسلامی، دارای شرایط ویژه‌ای در جهان امروز است (طباطبایی و همکاران، ۱۴۰۰). بنابراین موقعیت راهبردی ایران در منطقه غرب آسیا، تهدیدات روزافزون و تحریم‌های ظالمانه بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران در سال‌های اخیر و ناپایداری درآمدهای نفتی، توجه جدی بر امر تأمین منابع مالی در تمامی بخش‌های حاکمیتی و به‌ویژه نیروهای مسلح را گوشزد می‌کند. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز بارها در سخنرانی‌های مختلف بر لزوم مقاوم‌سازی اقتصاد، جلوگیری از خام‌فروشی و ایجاد روش‌های نوین تأمین منابع مالی و کاهش فشار بر بودجه عمومی کشور تأکید فرموده‌اند (دشتبانی و ملابهرامی، ۱۳۹۹: ۱). تأمین منابع مالی در سازمان‌های نظامی به دو روش صورت می‌گیرد: رویکرد برون‌سازمانی که عمدتاً از طریق بودجه عمومی کل کشور است و رویکرد داخلی که از طریق منابع درون‌سازمانی تأمین می‌شود؛ از جمله مولدسازی دارایی‌ها و چرخه اقتصادی درآمدسازی سازمان‌های نظامی و اقتصاد دفاع که در مقابل بودجه دریافتی از دولت بسیار ناچیز است. از طرفی با توجه به اینکه دولت‌ها در شرایط عادی، نیازهای ضروری دیگری برای کشور دارند که از اولویت برخوردار است و ممکن است نتوانند به‌صورت کامل نیازها و خواسته‌های بخش دفاعی خود را برطرف نمایند، بنابر این محدود شدن منابع مالی از طریق دولت برای بخش‌های نظامی موجب خواهد شد مسئولین، طراحان و برنامه‌نویسان مجبور به پیش‌بینی تهدیداتی اقدامات ذیل شوند: ۱. اولویت‌بندی برنامه‌های مصوب سالیانه در طول سال مالی و قرار دادن اولویت اول پرداخت به حوزه حقوق و مزایا؛ وجود مشکل در سایر هزینه‌ها نظیر تقویت بنیه دفاعی، خوراک، پوشاک، نگهداری و تعمیر، سوخت و ...

به واسطه اختصاص بخشی از اعتبارات مصوب جهت جبران کسری حقوق و مزایای کارکنان (بخش میدانی، ۱۳۹۴: ۲۰۲).

از آنجایی که سازمان‌های نظامی در اکثر کشورها رسالت پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی کشور، پاسداری از نظام و دستاوردهای آن را بر عهده دارند، بنابراین برای پیشرفت شتابان و تحقق اهداف و مأموریت‌های ذاتی خود در شرایط ویژه (مانند بحران‌های اقتصادی، تهدیدها و تحریم‌ها و ...) نیاز دارند تا از طریق مراکز اقتصادی درون‌سازمانی رویکردی نو، بومی و مزیت‌آفرین در مباحث اقتصادی داشته باشند، تا بتوانند تجهیزات دفاعی خود را با پیشرفت علم و فناوری‌های نوظهور به‌روزرسانی نموده و در راستای رسیدن به اهداف سازمانی، بنیه دفاعی خود را حفظ و ارتقا دهند. از طرفی برای ورود به این حوزه برخی الزامات عملی نیاز است تا بدون هیچ‌گونه آسیبی اهداف خود را محقق سازد. بنابراین مسئله‌ای که ذهن محققین را به خود مشغول ساخته؛ این است که راه برون‌رفت از ناپایداری بودجه بخش دفاع در جهت اجرای کامل اهداف و برنامه‌های مصوب میان‌مدت و سالیانه سازمان‌های نظامی چه بوده و الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار در این سازمان‌ها که در واقع دلیل و شرط ورود سازمان‌های نظامی به مباحث اقتصادی و تأمین منابع مالی است، کدامند؟

۱. پیشینه پژوهش

امیرمسعود عطایی جعفری (۱۳۸۳)، در پژوهشی به مستندسازی وضعیت موجود سیستم بودجه و اعتبارات ناجا و مطالعه سیستم بودجه پلیس دیگر کشورها جهت دستیابی به مطلوبیت‌های سیستم بودجه در آینده پرداخته و به نتایجی به شرح زیر رسیده است: به‌روزرسانی فناوری اطلاعات (سیستم اطلاعاتی، خودکارسازی اداری و ارتباطات) سازمانی در اداره کل و رده‌های تابعه؛ ضرورت طراحی و پیاده‌سازی یک نظام جامع آماری کارآمد؛ تعیین بهای تمام شده (هزینه نسبی) مأموریت‌ها و قدرالسهم بودجه‌ای (وزن نسبی) آن‌ها و ایجاد ارتباط منطقی بین هزینه و عملکرد مأموریت‌های ناجا جهت تخصیص و دفاع بهتر

بودجه بر اساس تکنیک‌های هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت؛ طراحی و پیاده‌سازی سیستم یکپارچه (منسجم) طرح و برنامه و بودجه (برقراری و ارتباط بین اهداف بلندمدت، میان‌مدت و سالانه در سطح صف و ستاد)^۱ و احصای شاخص‌های لازم (ورودی‌ها، فرایندها، خروجی‌ها و اثربخشی) به صورت جامع.

علیرضا بخش میدانی (۱۳۹۴)، در پژوهشی به آسیب‌شناسی نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی در سازمان‌های نظامی پرداخته که نتایج این پژوهش حاکی از آن است که مؤثرترین و با اهمیت‌ترین آسیب‌های نظام حاکم بر طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی در سازمان‌های نظامی عبارتند از: فرماندهی و مدیریت، نظام برنامه‌ریزی، انتخاب اولویت‌ها، سازوکارها و روش‌ها، منابع و اعتبارات، عدم تناسب اختیار با مسئولیت، تعدد اهداف (نداشتن توانمندی برای رسیدن به آن)، ساختار و سازمان، نداشتن نظارت سیستمی، گزارش پیشرفت اشراف و تحریم‌ها.

«چیا برشویلی»^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی به امنیت محیط اقتصادی و به کارگیری نظام مناسب طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی اجرایی در گرجستان پرداخته که نتایج حاصله عبارتند از تدوین صحیح سیاست‌های اجرای بودجه عملکرد پاسخ‌گویی، نظم و انضباط مفراط در امورات مالی و لزوم شفافیت در برنامه‌ریزی‌های نیروهای مسلح که محقق بر چگونگی توزیع صحیح و درست قدرت مالی در راستای کاهش ناپایداری و بی‌ثباتی اقتصادی و اثرات منفی آن در امورات دفاعی و اجرای نظام مناسب طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی اجرایی در گرجستان تأکید نموده است.

سارا دوسکی (۲۰۱۱) در پژوهشی به نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی (تأمین منابع) و ارزیابی آن در وزارت دفاع صربستان پرداخته و نتایج حاصله عبارتند از: هدف از شناخت نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی (تأمین منابع) و ارزیابی در وزارت دفاع صربستان و نیروهای مسلح، آماده شدن صحیح و معقول برای مدیریت منابع و حفظ آن و

1. Planning/programming and Budgeting system

2. Chiabrishvili

ایجاد ظرفیت در وزارت و نیروهای مسلح در نظم دادن جهت دستیابی به اهداف و مأموریت است. نتایج مورد انتظار در پیاده‌سازی نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی (تأمین منابع) و ارزیابی عبارتند از: افزایش کارایی و منطقی نمودن طرح‌ریزی دفاعی در سطح عالی، هماهنگی مطمئن با نظام طرح‌ریزی و بودجه‌بندی دفاعی کشور و توسعه اساسی برای مدیریت مؤثر منابع دفاعی.

علی حسینی‌نیکو (۱۳۹۷) در پژوهشی به طراحی الگوی راهبردی طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و تأمین منابع در سازمان‌های نظامی با رویکرد اقتصاد مقاومتی پرداخته و نتایج حاصله حاکی از آن است که مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تأمین منابع شامل (بهره‌برداری بهینه از منابع، ارتقای منابع درآمدی، شفافیت هزینه‌ای و حسابداری، توانمندسازی کارکنان و حسابرسی مدیریت در سازمان‌های نظامی) با رویکرد اقتصاد مقاومتی است.

علی اکبری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به راهبردها و الزامات دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و عمان پرداخته و نتایج حاصله حاکی از آن است که مهم‌ترین الزامات دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و عمان عبارتند از: استفاده از ظرفیت‌های متنوع عمان برای تسهیل همکاری‌های اقتصادی و روند صادرات جمهوری اسلامی ایران- توسعه صنعت گردشگری و توریسم درمانی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی عمان- حداقل‌سازی آثار منفی تحریم‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران به کمک عمان و تلاش برای تغییر نقطه ثقل فعالیت‌های اقتصادی و تجاری حوزه خلیج فارس از امارات به عمان.

سید رسول حسینی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار کسب‌وکارها مبتنی بر اقتصاد مقاومتی با رویکرد فرا ترکیب پرداخته و نتایج حاصله حاکی از آن است که مهم‌ترین الزامات دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و عمان عبارتند از: سیاست‌ها و قوانین، عوامل فرهنگی، عوامل سازمانی، عوامل محیط کسب‌وکار، اقدامات و حمایت‌های دولت، عوامل اقتصادی، عوامل مرتبط با شرکت و محصول، کارآفرینی،

ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی، تکنولوژی و زیرساخت، عوامل رقابتی، عوامل شخصی، عوامل روانی، عوامل جمعیت‌شناختی.

۲. مفهوم‌شناسی

بودجه: از بودجه تعریف‌های مختلفی ارائه شده است. از جمله اینکه بودجه یک سند مالی مربوط به درآمدها و هزینه‌های دولت است. همچنین یک طرح مالی است که در آن نیازمندی‌های پولی دولت به‌طور کامل برای مدتی محدود برآورد می‌شود. بودجه یک برنامه کار است؛ یک پیش‌بینی است؛ یک مجوز است و می‌تواند یک معیار و یک ضابطه بخش کارایی دستگاه‌ها باشد (اسماعیلی و علوی: ۱۳۹۹).

منابع مالی: منابع به آن دسته از دارایی‌های بهره‌ور ملی و سازمانی اطلاق می‌شود که برای مشتریان در سطح داخلی و بین‌المللی ایجاد ارزش می‌کند و عمدتاً شامل منابع فیزیکی و مالی هستند (حسینی‌نیکو، ۱۳۹۷: ۴۸). منابع مالی در بودجه عمومی دولت عبارتند از:

۱. منابع حاصل از فعالیت‌های اقتصادی که به‌عنوان منابع جاری تلقی می‌شود، مانند انواع مالیات‌ها؛

۲. منابع درآمدی حاصل از ثروت‌های موجود، مانند اجاره و سود؛

۳. منابعی که از فروش دارایی‌های فیزیکی و مادی به دست می‌آید، مانند فروش اموال و ماشین‌آلات؛

۴. منابعی که از فروش ثروت‌های طبیعی حاصل می‌شود، مانند فروش نفت، گاز طبیعی و ذخایر معدنی؛

۵. منابعی که از محل تغییر در ارزش دارایی‌های مالی و سرمایه‌ای حاصل می‌شود، مانند تجدید ارزیابی دارایی‌ها و افزایش نرخ ارز؛

۶. منابعی که به‌صورت موقت به دست می‌آید و برای دوره خاص در اختیار دولت قرار داده می‌شود و دولت هزینه استفاده از این منابع را باید بپردازد، مانند وام و فروش اوراق مشارکت (عباسی، ۱۳۹۴: ۳۸۳).

تأمین منابع مالی: فرایندی که طی آن منابع مالی مورد نیاز جهت تحقق اهداف معین، فراهم شده و نیل به اهداف تسری می‌یابد (دری نوگورانی، ۱۳۹۲: ۱۹۱) و یا به عبارت دیگر فرایند تجهیز و فراهم کردن منابع مالی و سرمایه در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت است که به نهادها اجازه می‌دهد تا به‌جای پول نقد از طریق ایجاد اعتبار برای خرید کالا و سرمایه‌گذاری در پروژه‌های اقتصادی استفاده کنند (دشتبانی و ملابهرامی، ۱۳۹۹: ۴۲).

منابع مالی پایدار: منابعی است که با کمترین ضریب خطا برای سازمان‌های نظامی منظور و نوسانات مالی و اقتصادی لطمه‌ای به سقف و میزان آن وارد نمی‌کنند و یا به عبارت دیگر منابعی است که با ضریب اطمینان بالا حسب نیاز مصوب، در دوره‌های مشخص و معین شده حسب قانون توسط مراجع ذی‌ربط تخصیص و تأمین می‌گردد (بخش‌میدانی، ۱۳۹۴: ۲۰۰).

بحران: حوادثی است که در اثر رخدادها و عملکردهای طبیعی و انسانی و معمولاً به‌صورت ناگهانی به وجود می‌آید، مشقت و سختی را به یک مجموعه یا جامعه انسانی تحمیل می‌کند و برطرف کردن آن نیاز به اقدامات اضطراری، فوری و فوق‌العاده دارد (هادی‌نژاد، ۱۳۹۹: ۳).

بحران اقتصادی: به طیف گسترده‌ای از وضعیت‌هایی اطلاق می‌شود که بعضی از منابع مالی، قسمت بزرگی از ارزش اسمی خود را از دست می‌دهند، این بحران‌ها در اثر اختلال در نظام‌های مالی، کاهش ارزش پول، کاهش ارزش سهام در بورس، اختلاس، ورشکستگی، جعل، شیوع رشوه، بلوکه کردن دارایی‌ها، عدم تحقق درآمدها، افزایش غیرمترقبه هزینه‌ها و غیره به وجود می‌آید.

اقتصاد دفاع: عبارت از استفاده از ابزارهای علم اقتصاد برای مطالعه دفاع و موضوعات مرتبط با دفاع شامل سیاست‌ها و صنایع دفاعی، تعارض، مسابقه تسلیحاتی، خلع سلاح، تبدیل، حفظ صلح، شورش، جنگ‌های تمدنی و تروریسم است (Sandler & Hartley, 2007: 611).

چالش: شرایط و وضعیت جدیدی که مسیر آینده جامعه را از بیرون مورد هجوم قرار داده، حفظ تعادل آن را دچار مشکل و مستلزم تلاشی سخت و سرنوشت‌ساز می‌سازد. خصوصیات «چالش»، در این تعریف عبارتند از: ۱. عینی بودن؛ ۲. جدید بودن وضعیت؛ ۳. ناظر به آینده؛ ۴. بیرونی بودن [و غیرارادی بودن آن]؛ ۵. اقتضای تلاشی سخت و تعیین‌کننده [که ناشی از فراگیر بودن و به مبارزه طلبیدن کل جامعه است] (<https://virastaran.net>).

آسیب‌پذیری: به‌طور کلی اساسی‌ترین نقطه ضعف سیستم که می‌تواند در فشار نیروی خارجی سیستم را مختل نماید، آسیب‌پذیری سیستم نامیده می‌شود. با مقایسه نقاط قوت و ضعف سیستم با هم می‌توان ضعف‌های اساسی و آسیب‌پذیری سیستم را پیدا کرد (محمودنژاد، ۱۳۸۲: ۵) و یا به عبارت دیگر آسیب‌پذیری اغلب به عنوان تحت تأثیر بودن نسبت به یک محدوده‌ای از تأثیرات تعریف می‌شود. این‌ها شامل قرارگیری در معرض اغتشاشات، استرس‌های خارجی، حساسیت به اغتشاش (درجه‌ای که در آن سیستم تحت تأثیر قرار می‌گیرد یا بر طبق اغتشاش تغییر می‌کند) و ظرفیت پاسخ‌دهی سیستم می‌باشند (یوسفی و موسوی‌نژاد، ۱۳۹۸).

آسیب‌شناسی حضور سازمان‌های نظامی در عرصه‌های اقتصادی: حضور سازمان‌های نظامی در عرصه‌های مختلف اقتصادی دارای مزایا و منافع متعددی برای کشورها است؛ اما دارای نواقص و کاستی‌هایی نیز هست که برخی از آن‌ها عبارتند از: تنوع و پراکندگی حضور سازمان‌ها در حوزه‌های اقتصادی بدون داشتن مزیت خاصی و عدم اطلاع‌رسانی لازم نسبت به دستاوردها، در نتیجه در صورتی که فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی به عنوان یک ضرورت و به شکل هدفمند، قانونمند و در راستای رسالت خود، ساماندهی، مدیریت و راهبری شوند هم می‌توانند در راستای مأموریت ذاتی خود حرکت کنند و هم در پیشرفت کشور و عمق‌بخشی به نظام نقش بی‌بدیلی ایفا نمایند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷، ۴۴-۴۹).

چالش‌ها و آسیب‌های نظام طرح‌ریزی راهبردی، برنامه‌ریزی میان‌مدت و بودجه‌ریزی سالانه سازمانی:

۱. ضعف در توزیع و تخصیص مناسب اعتبارات، ضعف در عدم تناسب منابع (بالأخص منابع مالی) با انتظارات و اهداف، ضعف شفافیت در فرایند تهیه، ضعف در روایی و اعتبار، ضعف در اهداف قابل دستیابی؛
۲. وجود اشکال در اولویت‌بندی امور و مسائل مهم سازمان؛
۳. وجود اشکال در پیاده‌سازی سیاست‌ها و تدوین اهداف بلندمدت سازمان، ضعف در آینده‌نگری، آینده‌سازی، مناسب و بومی نبودن روش‌ها، تکنیک‌ها و شیوه‌های تدوین، وجود پیچیدگی؛
۴. ضعف در توجه کامل به برنامه‌های مصوب و زمان‌بندی اجرا؛
۵. قابلیت کم انعطاف؛
۶. مشکل بودن گردآوری اطلاعات لازم از محیط خارج از سازمان؛
۷. هدفمند نبودن و عدم کفایت احصا، جذب و نگهداری اطلاعات (بخش میدانی، ۱۳۹۵: ۱۹۱).

الزامات عملی تأمین منابع مالی در سازمان‌های نظامی: برخی از الزامات ورود سازمان‌های نظامی به حوزه اقتصاد عبارتند از: اصلاح قوانین و شفاف نمودن آن‌ها، الزام نظام مالی و بانکی برای تأمین منابع مالی، ایجاد امنیت و ثبات اقتصادی، برنامه‌ریزی برای دانش‌بنیان کردن تمام فعالیت‌های اقتصادی، کاهش وابستگی اقتصاد به نفت، حمایت ویژه از تولید کالاهای دانش‌بنیان و نوپا، مردمی کردن اقتصاد، شناسایی و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و امکانات خصوصاً نیروی انسانی کارآمد و مقابله با تحریم‌های اقتصادی (بخش میدانی، ۱۳۹۷: ۳۹). در این رابطه امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) ضمن تأیید تحقق سند راهبردی فعالیت‌های اقتصادی، برای ورود سازمان‌های نظامی به عرصه فعالیت‌های اقتصادی مواردی را به‌عنوان الزامات عملی شرح زیر مقرر فرمودند:

- ❖ اولاً، لزوم شفافیت کامل در همه فعالیت‌های اقتصادی، به‌طوری که در همه مراحل، قابل گزارش‌گیری و گزارش‌دهی فوری باشد؛
- ❖ ثانیاً، انضباط دقیق مالی و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده شخصی از مجموعه بزرگ فعالیت‌های اقتصادی و مبتلا نشدن به سرنوشت برخی از فعالیت‌های شرکت‌های متعلق به سازمان‌های نظامی (زیان‌دهی شرکت و حقوق‌گیری مدیران)؛
- ❖ ثالثاً، در همه بخش‌های فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی نباید مانعی از ورود بخش خصوصی به حساب آیند، در صورت تعارض، حق تقدم با بخش خصوصی است، (عدم تعارض با بخش خصوصی)؛
- ❖ رابعاً، در فعالیت‌های اقتصادی باید سیاست‌های کلی اقتصادی و سیاسی کشور مورد ملاحظه کامل قرار گیرد (انطباق با سیاست‌های کلی نظام) (خامنه‌ای مکتوبات، مورخه ۱۳۹۹/۰۶/۲۵).

اهم نظرات صاحب‌نظران در راستای الزامات عملی تأمین منابع مالی در سازمان‌های نظامی: به‌منظور اخذ نظرات خبرگان و صاحب‌نظران حوزه تأمین منابع مالی در سازمان‌های نظامی با گروهی از آنان مصاحبه علمی عمیق هدفمند به‌عمل آمده است، که نظرات واصله به تفکیک به شرح جدول ذیل می‌باشند:

جدول ۱: الزامات تأمین منابع مالی جدید و پایدار در ن.م

مصاحبه‌شوندگان	
دکتر عرفانیان ^۱	منابع باید در دسترس باشند یا قابل ایجاد باشند، با پتانسیل و ظرفیت‌های ن.م هم‌خوانی داشته باشند؛ با مأموریت ن.م تعارض نداشته باشند؛ با قوانین ن.م تعارضی نداشته باشند؛ به اقتصاد ملی در حوزه مربوطه صدمه‌ای وارد نکنند، بلکه کمک نیز بکنند؛ در حوزه مناسبات سیاسی (دیپلماسی اقتصادی) نیز اثرگذار باشد.

۱. دکتری مهندسی برق و الکترونیک، دانشگاه خواجه نصیر طوسی و دانشیار دانشگاه مالک اشتر

مصاحبه‌شوندگان	
دکتر مسعود مقدس ^۱	عدم رقابت با بخش خصوصی در حوزه تأمین منابع مالی جدید و پایدار
محمدرضا عالمی ^۲ رستمی	ورود نیروهای مسلح به مبحث اقتصادی منجر به معطل ماندن ظرفیت‌های دفاعی نشود؛ فعالیت‌های اقتصادی تقویت کننده بنیه دفاعی، اقتصاد دفاع و تأمین منابع باشد.
دکتر شاطرزاده ^۳	بازار مصرفش پایدار باشد؛ با توجه به بازار محدود در داخل کشور خدمات و محصولات این منابع قابل صادرات باشد؛ امکان مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی وجود داشته باشد؛ امکان بهره‌مندی افراد اثرگذار از آن اقتصاد وجود داشته باشد.
دکتر داریوندی ^۴	شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار
دکتر علیرضا بخش‌میدانی ^۵	استفاده بهینه از ظرفیت‌ها، تعیین سیستم انگیزاننده و تحرک
جمشید اسحاقی ^۶	تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی
دکتر عبدالحسین بریمانی ^۷	به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استفاده از کارکنان متخصص و کارآمد
قلی‌زاده ^۸	مدیریت جهادی بر منابع و مصارف و اولویت‌بندی آن
خرمی‌پور ^۹	ظرفیت‌سازی منابع و شناسایی ظرفیت‌ها برای خلق منابع مالی جدید و پایدار
قضاتی ^{۱۰}	تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی؛ شناسایی ظرفیت‌ها برای خلق منابع مالی؛ اصلاح قوانین و مقررات مالی؛ ایجاد سامانه یکپارچه؛ عدم رقابت با بخش خصوصی؛ شفافیت مالی؛ انضباط مالی؛ به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استفاده از کارکنان متخصص و کارآمد؛ مدیریت جهادی بر منابع و مصارف

۱. دکتری فناوری اطلاعات (IT)، دانشگاه مالک اشتر و استادیار دانشگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیا (ص)

۲. کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی

۳. دکتری مهندسی مکانیک از دانشگاه صنعتی INSA فرانسه و استادیار پژوهشگاه فضایی ایران

۴. دکتری علوم استراتژیک

۵. دکتری علوم دفاعی راهبردی و استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۶. کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی

۷. دکتری مدیریت منابع انسانی از دانشگاه جامع امام حسین^(ع)

۸. کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی

۹. دانشجوی دکتری مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین^(ع)

۱۰. کارشناسی ارشد مدیریت دفاعی

مصاحبه‌شوندگان	
	و اولویت‌بندی آن با توجه به بازار محدود در داخل کشور خدمات و محصولات این منابع قابل صادرات باشد و اینکه امکان بهره‌مندی افراد اثرگذار از آن اقتصاد وجود داشته باشد.
دکتر علی اکبری ^۱	اصلاح قوانین و مقررات موضوعه ن.م
دکتر اصغر صالح اصفهانی ^۲	قابل دسترس بودن منابع؛ شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار؛ اصلاح قوانین و مقررات موضوعه داخلی نیروهای مسلح؛ ایجاد سامانه جامع اقتصادی؛ عدم رقابت با بخش خصوصی در حوزه تأمین منابع مالی جدید و پایدار؛ شفافیت مالی؛ انضباط مالی؛ مولدسازی دارایی‌ها؛ تعیین سیستم انگیزاننده و تحرک در اجرا؛ تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی؛ ایجاد مدیریت یکپارچه اقتصاد ن.م. (MIS) (سیستم یکپارچه مدیریتی)؛ مدیریت جهادی بر منابع و مصارف؛ تعیین سهم تأمین منابع توسط ن.م؛ شفافیت کامل در همه فعالیت‌های اقتصادی ن.م به‌طوری که در همه مراحل، قابل گزارش‌گیری و گزارش‌دهی فوری باشد؛ انضباط دقیق مالی و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده شخصی از فعالیت‌های اقتصادی ن.م و مبتلا نشدن به سرنوشت برخی از فعالیت‌های شرکت‌های متعلق به نیروهای مسلح (زیان‌دهی شرکت و حقوق‌گیری مدیران)؛ انطباق فعالیت‌های اقتصادی ن.م با سیاست‌های کلی نظام (سیاست‌های کلی اقتصادی و سیاسی کشور).

پس از حذف نقاط مشترک (واریانس‌های مشابه) و خلاصه نمودن عملیات، نقاط افتراق آن‌ها احصا و پس از اعمال اصلاحات و مزید نمودن پیشنهادات جدید و اخذ مجدد نظرات و دیدگاه‌های مصاحبه‌شوندگان، در نهایت اهم موارد مرتبط با الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار در راستای تقابل با بحران‌های اقتصادی، مورد تأیید آنان قرار گرفته است که به قرار ذیل می‌باشند:

۱. ورود سازمان‌های نظامی به مبحث اقتصادی منجر به معطل ماندن ظرفیت‌های دفاعی نشود؛

۱. دکتری علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی
 ۲. دکتری علوم استراتژیک و دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۲. فعالیت‌های اقتصادی تقویت کننده بنیه دفاعی، اقتصاد دفاع و تأمین منابع باشد؛
۳. منابع باید در دسترس باشند یا قابل ایجاد باشند؛
۴. با پتانسیل و ظرفیت سازمان‌های نظامی هم‌خوانی داشته باشند؛
۵. با مأموریت سازمان‌های نظامی تعارض نداشته باشند؛
۶. با قوانین ن.م تعارضی نداشته باشند؛
۷. به اقتصاد ملی در حوزه مربوطه صدمه‌ای وارد نکند، بلکه کمک نیز بکند؛
۸. بازار مصرفش پایدار باشد؛
۹. با توجه به بازار محدود در داخل کشور خدمات و محصولات این منابع قابل صادرات باشد؛
۱۰. امکان مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی وجود داشته باشد؛
۱۱. امکان بهره‌مندی افراد اثرگذار از آن اقتصاد وجود داشته باشد؛
۱۲. در حوزه مناسبات سیاسی (دیپلماسی اقتصادی) نیز اثرگذار باشد؛
۱۳. تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی؛
۱۴. به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استفاده از کارکنان متخصص و کارآمد؛
۱۵. عدم رقابت با بخش خصوصی در حوزه تأمین منابع مالی جدید و پایدار؛
۱۶. مدیریت جهادی بر منابع و مصارف و اولویت‌بندی آن؛
۱۷. تعیین سیستم انگیزاننده و تحرک در اجرا؛
۱۸. اصلاح قوانین و مقررات موضوعه سازمان‌های نظامی؛
۱۹. ایجاد سامانه جامع اقتصادی؛
۲۰. ایجاد مدیریت یکپارچه اقتصاد (MIS) (سیستم یکپارچه مدیریتی)؛
۲۱. تعیین سهم تأمین منابع توسط سازمان‌های نظامی و شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی؛

۳. روش‌شناسی

از آنجایی که تحقیق حاضر، پژوهشی نتیجه‌گرا و به دنبال تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی بوده و به دنبال راه‌حلی برای ورود سازمان‌های مذکور به حوزه تأمین منابع مالی پایدار در بخش دفاع است، این امر تقویت بنیه دفاعی کشورها فراهم می‌آورد، بنابراین می‌توان این پژوهش را در زمره تحقیقات کاربردی به‌شمار آورد.

این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با رویکردی آمیخته (کمی-کیفی) راهبری گردیده است. دلیل استفاده از این رویکرد آن است که با بهره‌گیری از روش آمیخته نسبت به استفاده از تنها یک رویکرد، می‌تواند فهم بهتری از موضوع تحقیق را برای علاقه‌مندان و بهره‌برداران فراهم آورد. در واقع این نوع پژوهش، محقق را قادر می‌سازد که به‌طور هم‌زمان تئوری یک مطالعه را تولید و تأیید کرده و نتیجه‌گیری قوی‌تری را ایجاد نماید. هدف تحقیق شناسایی الزامات عملی تأمین منابع مالی پایدار سازمان‌های نظامی است که می‌تواند به سازمان‌های مذکور جهت ورود به حوزه اقتصادی کمک شایانی کند.

جامعه آماری این پژوهش، شامل صاحب‌نظران و خبرگان در حوزه‌های مالی سازمان‌های دفاعی که دارای مدرک علمی دکتری و کارشناسی ارشد و سابقه خدمت در مشاغل مرتبط با موضوع پژوهش و یا آگاه به فرایند بودجه (تأمین منابع) و مسائل مربوط به آن در حدود ۱۲۰ نفر می‌باشند، که به روش هدفمند انتخاب و به دو دسته به شرح ذیل تقسیم گردیده‌اند: الف. جامعه آماری برای مضامین و داده‌های کیفی: این افراد شامل خبرگان نظامی و اساتید برجسته سازمان‌های دفاعی در حوزه مالی (بودجه) هستند که دارای ویژگی‌هایی از قبیل دارا بودن تحصیلات دکتری و کارشناسی ارشد مرتبط با موضوع تحقیق و همچنین فعال در مشاغل راهبردی و جایگاه مدیریت کلان سازمان‌ها به تعداد ۲۰ نفر بوده که به‌صورت هدفمند انتخاب و برای رسیدن به اشباع نظری با آن‌ها مصاحبه عمیق به عمل آمده است.

ب. جامعه آماری برای داده‌ها و متغیرهای کمی: برای انتخاب جامعه آماری صاحب‌نظران ابتدا فهرستی از افراد مورد نظر را آماده و سپس با لحاظ نمودن ویژگی‌هایی از قبیل مدرک

علمی دکتری و کارشناسی ارشد و جایگاهی شغلی و سابقه خدمت در مشاغل مرتبط با موضوع پژوهش، آشنایی با فرایند بودجه و حیطه کاری و مسئولیت داشتن در زمینه بودجه و تأمین منابع، تألیف یا گردآوری و تهیه مقالات و تحقیق در زمینه تأمین منابع و امکان دسترسی و ... به تعداد ۱۰۰ نفر واجد شرایط انتخاب گردیده‌اند.

روش نمونه‌گیری و حجم آن: روش نمونه‌گیری برای داده‌ها و متغیرهای کمی، تصادفی- طبقه‌ای است و برای مضامین و داده‌های کیفی، از روش هدفمند همگون، هدفمند ناهمگون، هدفمند در دسترس تا رسیدن به حد اشباع استفاده گردیده است.

حجم نمونه کمی: در این پژوهش به واسطه برخورداری از جنبه‌های راهبردی و تخصصی بودن موضوع آن، حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۶۶ نفر از صاحب‌نظران در دسترس حوزه مالی (بودجه) سازمان‌های دفاعی بر اساس اهمیت، اولویت و اشرافیت اطلاعاتی در مباحث فرایند بودجه (تأمین منابع) و به‌صورت هدفمند تعیین گردیده‌اند که پیرامون موضوع مورد مطالعه به اندازه کفایت، آگاهی و اطلاعات لازم را دارا می‌باشند.

حجم نمونه کیفی: تعداد ۲۰ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان ذی‌ربط بوده که برای رسیدن به حد اشباع انتخاب شده‌اند.

روش جمع‌آوری داده‌ها: در این پژوهش گردآوری اطلاعات (داده‌ها) و ابزارهای آن به دو روش ذیل انجام پذیرفته است:

۱. روش کتابخانه‌ای: ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در این روش از طریق فیش‌برداری از منابع، بررسی اسناد و مدارک رسمی، مقالات علمی و پژوهشی موجود در کتابخانه‌ها و اسناد و مدارک دست‌اول موجود نزد سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط در حوزه تخصصی مرتبط با موضوع و سایت‌های معتبر اینترنتی صورت گرفته است.

۲. روش میدانی: ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در این روش شامل انجام مصاحبه‌های عمیق با صاحب‌نظران و خبرگان مرتبط با حوزه فرایند بودجه (تأمین مالی) در سازمان‌های دفاعی

بوده، که با تهیه و توزیع پرسش‌نامه محقق ساخته بین خبرگان و صاحب‌نظران و جمع‌آوری نظرات آنان برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه پاسخ به سؤالات تحقیق استفاده گردیده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، با استفاده از رویکردهای کمی و کیفی است. یعنی محقق پس از بررسی اسناد و مدارک و تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده با خبرگان موضوع اقدام به مصاحبه‌های تخصصی نموده و نتایج مصاحبه‌ها را با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا استخراج و بر همین اساس به طراحی و انجام پرسش‌نامه‌های پژوهش اقدام نموده است. در گام بعدی محققین پرسش‌نامه‌های یادشده را با استفاده از تکنیک‌های آماری توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و به سؤالات تحقیق پاسخ داده‌اند. در نهایت الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های دفاعی بر اساس مطالعات تطبیقی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS آزمون و تحلیل گردیده‌اند.

در مباحث کمی (آماري): در دو سطح تجزیه و تحلیل صورت گرفته است:

۱. در سطح آمار توصیفی: در این پژوهش به منظور آشنایی با جامعه مورد تحقیق، داده‌های جمعیت شناختی با استفاده از مقیاس‌های اسمی برای مواردی مانند: نوع سمت، جایگاه خدمتی، سابقه خدمت، میزان تحصیلات، سازمان یا نیروی مربوطه، جمع‌آوری و با کمک نمودار هیستوگرام (میل‌ای) تشریح گردیده است.

۲. در سطح آمار استنباطی: جهت تجزیه و تحلیل و بررسی میزان تأثیر و ضریب اهمیت (وزن) شاخص‌ها و ابعاد ذکر شده در پرسش‌نامه از آزمون کای اسکوتر استفاده و جهت رتبه‌بندی اهمیت هر کدام از شاخص‌ها در فرایند بودجه (تأمین منابع)، از تکنیک آزمون رتبه‌بندی فریدمن استفاده گردید. از ضریب همبستگی اسپیرمن برای اندازه‌گیری میزان ارتباط بین متغیرهای رتبه‌ای استفاده گردید. برای پاسخ به سؤال اصلی از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

در مباحث کیفی: برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل محتوا استفاده شده

است.

روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری داده‌ها: در این پژوهش برای احراز روایی پرسش‌نامه، محقق پس از انجام مطالعات و محیط‌شناسی در حوزه مالی سازمان‌های دفاعی، الزامات عملی و مؤلفه‌های مؤثر بر تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های دفاعی را از طریق تحلیل محتوا شناسایی و تبیین نمود و با استفاده از مصاحبه حضوری و مشورت با اساتید راهنما و مشاور، صاحب‌نظران، خبرگان و کارشناسان متخصص مرتبط با حوزه مورد مطالعه، از میان حجمی از عوامل و گزاره‌های تحقیق، در رابطه با سؤال اصلی تحقیق تعداد ۲۴ بُعد، مؤلفه و شاخص‌های مرتبط با الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های دفاعی به جامعه خبره ارائه گردید که جامعه خبره با تغییر تعدادی از شاخص‌ها، مجدداً تعداد ۳ شاخص به آن‌ها افزوده و در مراجعه سوم به صورت کامل تعداد ۲۷ بُعد، مؤلفه و شاخص‌های (۱ بُعد، ۱ مؤلفه و ۲۵ شاخص) مرتبط نهایی و به نمونه آماری (۶۶ نفر) ارائه و ارزیابی گردید. در نهایت پس از رسیدن به اجماع نسبی نظرات افراد صاحب‌نظر و خبره، تعداد ۲۵ سؤال بسته و ۱ سؤال باز در قالب پرسش‌نامه برای توزیع میان جامعه نمونه آماری تنظیم و طراحی گردید. بنابراین روایی ظاهری پرسش‌نامه توسط خبرگان امر و اساتید دانشگاه و نهایتاً استاد محترم راهنما تأیید شد. جهت اندازه‌گیری روایی سازه ابزار سنجش این تحقیق، از ضریب لاوشه استفاده شد. در این مرحله برای تعیین روایی محتوایی (ضریب لاوشه) از ۲۰ نفر متخصصان و خبرگانی که در حوزه دامنه محتوایی پرسش‌نامه یعنی حوزه بودجه یا تأمین منابع مالی فعالیت داشتند، درخواست شد تا ضرورت تأثیر هر یک از شاخص‌ها را در رابطه با الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های دفاعی را بر اساس طیف دو قسمتی «بلی» یا «خیر» بررسی نمایند. سپس پاسخ‌ها مطابق فرمول زیر محاسبه گردید و حداقل مقدار ضریب محتوایی قابل قبول ۰/۵۹ در نظر گرفته شد.

$$CVR = \frac{n_E - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

در رابطه مذکور π_E تعداد متخصصان و خبرگان است که به گزینه «بلی» پاسخ داده‌اند و N تعداد کل متخصصان است.

با توجه به تعداد متخصصین تعیین‌کننده روایی محتوی که ۲۰ نفر بودند، ضریب روایی محتوایی تک تک ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش از حداقل ضریب محتوایی در نظر گرفته شده یعنی ۰/۵۹ بیشتر شد، یعنی این سؤالات از روایی بسنده برخوردار هستند. در این پژوهش برای اندازه‌گیری پایایی از شاخصی به نام «ضریب پایایی» استفاده شد و اندازه آن معمولاً بین صفر تا یک تغییر می‌کند. ضریب پایایی صفر معرف عدم پایایی و ضریب پایایی یک معرف پایایی کامل است. برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند، ابتدا یک نمونه اولیه ۳۰ تایی پیش‌آزمون گردید و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ به دست آمد که مقدار آلفاهای حاصله بر قابلیت اعتماد پرسش‌نامه‌ها صحه گذاشت. معمولاً آلفای کمتر از ۰/۶ پایایی ضعیف، ۰/۶ تا ۰/۸ قابل قبول و بالاتر از ۰/۸ نشان دهنده پایایی بالا است. بدیهی است که هر چه این عدد به یک نزدیک‌تر باشد بهتر است. با توجه به مقدار پایایی محاسبه شده برای هر یک از پرسش‌نامه‌ها که بیشتر از ۰/۸ به دست آمده می‌توان اذعان نمود که ابزار سنجش این تحقیق از پایایی و اعتبار بالایی برخوردار است.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌های محقق ساخته (به تعداد ۶۶ پرسش‌نامه) ابتدا سؤالات جمعیت‌شناختی با بهره‌گیری از تکنیک‌های آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد فراوانی، فراوانی تجمعی و نمودار هیستوگرام توزیع فراوانی و سپس سؤالات پژوهشی تحقیق با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و تکنیک‌های آمار توصیفی و استنباطی نظیر ضریب خی ۲ و تعیین سطوح معنادار و همچنین آزمون رتبه‌بندی فریدمن به شرح زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند:

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه پژوهش: در این پژوهش، متغیرهای جمعیت‌شناختی عبارت‌اند از:

۱. نوع سمت؛ ۲. جایگاه خدمتی؛ ۳. سابقه خدمت؛ ۴. میزان تحصیلات.

جدول ۲: فراوانی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جامعه نمونه پژوهش

نوع سمت	فراوانی و درصد	جایگاه خدمتی	فراوانی و درصد	سابقه خدمت	فراوانی و درصد	میزان تحصیلات	فراوانی و درصد
فرماندهی	۶ ٪۹	رتبه ۱۷	۸ ٪۱۲	۱۵ تا ۲۰ سال	۱ ٪۲	کارشناسی ارشد	۱۸ ٪۲۷
مدیریتی و ستادی	۵۲ ٪۷۹	رتبه ۱۸	۲۵ ٪۳۸	۲۱ تا ۲۵ سال	۲۰ ٪۳۰	دانشجوی دکتری	۱۴ ٪۲۱
هیئت‌علمی	۸ ٪۱۲	رتبه ۱۹	۲۸ ٪۴۲	۲۶ سال به بالا	۴۵ ٪۶۸	دکتری	۳۴ ٪۵۲
-	-	رتبه ۲۰ به بالا	۵ ٪۸	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
جمع	۶۶ ٪۱۰۰	جمع	۶۶ ٪۱۰۰	جمع	۶۶ ٪۱۰۰	جمع	۶۶ ٪۱۰۰

جدول فوق نشان‌دهنده آن است که ۷۹ درصد پاسخ‌گویان جامعه آماری در سمت مدیریتی و ستادی هستند، ۵۲ درصد پاسخ‌گویان جامعه آماری دارای مدرک تحصیلی دکتری و ۲۱ درصد دانشجوی دکتری دارند، از نظر جایگاه خدمتی ۵۰ درصد در رتبه خدمتی ۱۹ به بالا قرار داشته و از نظر سابقه خدمت ۶۸ درصد بالا ۲۶ سال خدمت می‌باشند. که این امر خود بر اعتبار داده‌های احصا شده می‌افزاید.

از هم‌پوشانی ادبیات تحقیق و همچنین مصاحبه‌های انجام شده، در نهایت الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار، از طریق مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای احصا شد که برابر نظر جامعه نمونه تجزیه و تحلیل داده‌ها مطابق با آزمون تی-تست به شرح ذیل تعیین گردیده است.

جدول ۳: الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی

ردیف	مؤلفه	شاخص	میانگین	مقدار آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری
منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی	الزامات تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی	عدم معطل ماندن ظرفیت‌های دفاعی با ورود سازمان‌های نظامی به مبحث اقتصادی	۴/۷۴	۱۹/۹۸	۶۵	۰/۰۰۰
		لزوم فعالیت‌های اقتصادی با تأکید بر تقویت بنیه دفاعی، اقتصاد دفاع و تأمین منابع	۴/۸۶	۳۹/۰۵	۶۵	۰/۰۰۰
		قابل دسترس و یا قابل ایجاد بودن منابع	۴/۷۴	۲۴	۶۵	۰/۰۰۰
		هم‌خوانی منابع با پتانسیل و ظرفیت‌های سازمان‌های نظامی	۴/۷۴	۲۳	۶۵	۰/۰۰۰
		عدم تعارض منابع با مأموریت سازمان‌های نظامی	۴/۶۸	۲۰/۰۱	۶۵	۰/۰۰۰
		عدم تعارض منابع با قوانین سازمان‌های نظامی	۴/۸۵	۳۷/۳۹	۶۵	۰/۰۰۰
		هم‌راستا بودن منابع با اقتصاد ملی در حوزه مربوطه و عدم صدمه به آن	۴/۸۰	۳۱/۰۸	۶۵	۰/۰۰۰
		پایدار بودن بازار مصرف منابع	۴/۸۳	۳۵/۹۳	۶۵	۰/۰۰۰
		قابلیت صادرات خدمات و محصولات این منابع با توجه به بازار محدود در داخل کشور	۴/۷۳	۲۷/۳۷	۶۵	۰/۰۰۰
		امکان مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی	۴/۶۷	۱۸/۰۳	۶۵	۰/۰۰۰
		امکان بهره‌مندی افراد اثرگذار از آن اقتصاد	۴/۴۵	۳۰/۷۰	۶۵	۰/۰۰۰

ردیف	موضوع	شاخص	میانگین	مقدار آزمون نی	درجه آزادی	سطح معناداری
		اثرگذاری در حوزه مناسبات سیاسی (دیپلماسی اقتصادی)	۴/۵۲	۱۶/۴۳	۶۵	۰/۰۰۰
		تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی	۴/۸۰	۲۲/۹۷	۶۵	۰/۰۰۰
		به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استفاده از کارکنان متخصص و کارآمد	۴/۷۹	۳۰/۲۱	۶۵	۰/۰۰۰
		عدم رقابت با بخش خصوصی در حوزه تأمین منابع مالی جدید و پایدار	۴/۶۸	۱۸/۲۸	۶۵	۰/۰۰۰
		مدیریت جهادی بر منابع و مصارف و اولویت‌بندی آن	۴/۷۶	۲۸/۶۷	۶۵	۰/۰۰۰
		تعیین سیستم انگیزاننده و تحرک در اجرا	۴/۴۲	۱۹/۸۳	۶۵	۰/۰۰۰
		اصلاح قوانین و مقررات موضوعه سازمان‌های نظامی	۴/۳۶	۱۷/۷۷	۶۵	۰/۰۰۰
		ایجاد سامانه جامع اقتصادی	۴/۴۸	۲۰/۵۱	۶۵	۰/۰۰۰
		ایجاد مدیریت یکپارچه اقتصاد (MIS)(سیستم یکپارچه مدیریتی)	۴/۳۸	۲۱/۵۷	۶۵	۰/۰۰۰
		تعیین سهم تأمین منابع توسط سازمان‌های نظامی	۴/۶۵	۲۰/۸۲	۶۵	۰/۰۰۰
		شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار	۴/۸۵	۳۴/۲۷	۶۵	۰/۰۰۰
		شفافیت کامل در همه فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی و امکان گزارش‌گیری و گزارش‌دهی فوری در همه مراحل	۴/۵۴	۱۹	۶۵	۰/۰۰۰
		انضباط دقیق مالی و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده شخصی از فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی و مبتلا نشدن به سرنوشت برخی از فعالیت‌های	۴/۶۳	۲۲/۲۱	۶۵	۰/۰۰۰

ردیف	ردیف	شاخص	میانگین	مقدار آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری
		شرکت‌های متعلق به سازمان‌های نظامی (زیان‌دهی شرکت و حقوق‌گیری مدیران)				
		انطباق فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی با سیاست‌های کلی نظام (سیاست‌های کلی اقتصادی و سیاسی کشور)	۴/۳۹	۱۳/۸۰	۶۵	۰/۰۰۰

جدول فوق بیانگر آن است که با توجه به اینکه مقادیر آزمون تی تمامی گویه‌ها از ۱/۹۶ بیشتر و مقادیر سطح معناداری نیز از ۰/۰۵ کمتر محاسبه شده است، بنابراین تعداد ۲۵ مورد الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی، به شرح جدول بالا با ضریب اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید جامعه نمونه قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در پرسش‌نامه پژوهش که به الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی برای مقابله با بحران‌های اقتصادی پرداخته شده است، مطابق با تجزیه و تحلیل و بررسی‌های به عمل آمده، موارد به شرح زیر با درصدی که در جدول مشخص گردیده به تأیید صاحب‌نظران این فرایند رسیده است. بنابراین مهم‌ترین الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی به تعداد ۲۵ مورد به ترتیب اولویت به شرح جدول زیر می‌باشند.

جدول ۴: میانگین اهمیت الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار در سازمان‌های نظامی به ترتیب اولویت

میانگین	رتبه میانگین اهمیت	الزامات عملی
۴/۸۶	۳۹/۵۰	لزوم فعالیت‌های اقتصادی با تأکید بر تقویت بنیه دفاعی، اقتصاد دفاع و تأمین منابع
۴/۸۰	۳۹/۰۱	تعیین سهم بودجه دفاع از تولید ناخالص ملی
۴/۸۵	۳۸/۹۸	شناسایی ظرفیت‌های خلق منابع مالی جدید و پایدار
۴/۸۵	۳۸/۹۴	عدم تعارض منابع با قوانین سازمان‌های نظامی
۴/۸۳	۳۸/۴۷	پایدار بودن بازار مصرف منابع
۴/۸۰	۳۷/۷۹	هم‌راستا بودن منابع با اقتصاد ملی در حوزه مربوطه و عدم صدمه به آن
۴/۷۴	۳۷/۷۷	عدم معطل ماندن ظرفیت‌های دفاعی با ورود سازمان‌های نظامی به مبحث اقتصادی
۴/۷۹	۳۷/۴۲	به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استفاده از کارکنان متخصص و کارآمد
۴/۷۴	۳۷/۰۲	هم‌خوانی منابع با پتانسیل و ظرفیت‌های سازمان‌های نظامی
۴/۷۴	۳۶/۷۸	قابل دسترس و یا قابل ایجاد بودن منابع
۴/۷۶	۳۶/۴۶	مدیریت جهادی بر منابع و مصارف و اولویت‌بندی آن
۴/۶۸	۳۶/۰۲	عدم رقابت با بخش خصوصی در حوزه تأمین منابع مالی جدید و پایدار
۴/۷۳	۳۵/۹۸	قابلیت صادرات خدمات و محصولات این منابع با توجه به بازار محدود در داخل کشور
۴/۶۷	۳۵/۸۴	امکان مشارکت و سرمایه‌گذاری خارجی
۴/۶۸	۳۵/۵۸	عدم تعارض منابع با مأموریت سازمان‌های نظامی
۴/۶۳	۳۵/۰۱	انضباط دقیق مالی و جلوگیری از هرگونه سوءاستفاده شخصی از فعالیت‌های اقتصادی و مبتلا نشدن به سرنوشت برخی از فعالیت‌های شرکت‌های متعلق به سازمان‌های نظامی (زیان‌دهی شرکت و حقوق‌گیری مدیران)
۴/۶۵	۳۴/۵۱	تعیین سهم تأمین منابع توسط سازمان‌های نظامی
۴/۵۴	۳۳/۳۰	شفافیت کامل در همه فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی و امکان گزارش‌گیری و گزارش‌دهی فوری در همه مراحل
۴/۵۲	۳۱/۵۰	اثرگذاری در حوزه مناسبات سیاسی (دیپلماسی اقتصادی)
۴/۴۵	۳۱/۱۲	امکان بهره‌مندی افراد اثرگذار از آن اقتصاد

الزامات عملی	رتبه میانگین اهمیت	میانگین
انطباق فعالیت‌های اقتصادی سازمان‌های نظامی با سیاست‌های کلی نظام (سیاست‌های کلی اقتصادی و سیاسی کشور)	۳۰/۶۱	۴/۳۹
ایجاد سامانه جامع اقتصادی	۲۹/۳۴	۴/۴۸
تعیین سیستم انگیزاننده و تحرک در اجرا	۲۷/۶۱	۴/۴۲
اصلاح قوانین و مقررات موضوعه سازمان‌های نظامی	۲۶/۳۸	۴/۳۶
ایجاد مدیریت یکپارچه اقتصاد (MIS) (سیستم یکپارچه مدیریتی)	۲۵/۹۰	۴/۳۸

تفسیر کلی

برای پاسخ‌گویی به سؤال اصلی پژوهش، محققین ابتدا شاخص‌ها، مؤلفه و سپس بُعد مورد نیاز را شناسایی و سپس با کمک نرم‌افزار SPSS آن‌ها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند و مشخص شد که منابع مالی در سازمان‌های نظامی چنانچه بخواهد از پایداری برخوردار باشد، نیاز است که هریک از سازمان‌ها با در نظر گرفتن عواملی همچون، اسناد بالادستی و شناسایی محیط نسبت به رفع موانع اقدام نموده و با برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری و مد نظر قرار دادن الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار (۲۵ مورد)، نسبت به ورود به مباحث اقتصادی در راستای تأمین منابع مالی پایدار جهت مقابله با بحران‌های اقتصادی از جمله بی‌اثر کردن یا کم‌رنگ نمودن تحریم‌های اقتصادی اقدام فرمایند.

پیشنهادهای پژوهش

- ✓ هر یک از سازمان‌های نظامی با بهره‌گیری از نتایج این پژوهش می‌توانند نسبت به بومی‌سازی «الزامات عملی تأمین منابع مالی جدید و پایدار» در سازمان خود (در یکی از مراکز پژوهشی ذی‌ربط) تحقیق و پژوهش لازم را توسط محققین انجام دهند.
- ✓ با توجه به عملیات پژوهشی وسیع صورت گرفته در این تحقیق و بهره‌گیری و استفاده مناسب از نرم‌افزارهای آماری و روش‌های علمی در محاسبات آماری، به طراحان دفاعی کشور یا سایر پژوهشگرانی که در آینده تصمیم به تحقیق در این ارتباط را دارند پیشنهاد

می‌شود به منظور جلوگیری از اتلاف زمان و اطمینان از دقت بالای پژوهش، از روش‌های این تحقیق برای تدوین الزامات عملی منابع مالی استفاده نمایند.

❖ از نتایج این پژوهش می‌توان به‌منظور آشنایی مسئولان، مدیران الزامات عملی تأمین منابع مالی در سازمان‌های نظامی بهره گرفت.

❖ از نتایج این پژوهش می‌توان در تهیه متون آموزشی در سطوح مختلف به‌منظور آشنایی با نحوه ورود به حوزه تأمین منابع مالی استفاده نمود.

فهرست منابع

- آیت‌الله خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۹). *فرامین و اوامر*، برگرفته از اسناد موجود در یکی از سازمان‌های نظامی.
- بخش میدانی، علیرضا (۱۳۹۵)، *مبانی طرح‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی میان‌مدت و سالانه سازمانی (با نگاهی بر سازمان‌های نظامی)*، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- دری نوگورانی، حسین (۱۳۹۲)، *اقتصاد دفاع در دوران جدید*، تهران، نشرساقی.
- دشتبانی، یاور؛ ملابهرامی، احمد (۱۳۹۹)، *تأمین مالی سازمان‌های نظامی (مرور تجارب کشورها)*، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و مطالعات راهبردی.
- حسینی، شمس‌الدین؛ مطلبی کربکندی، محمدعلی؛ علیشیری، محسن؛ نصرآبادی، داود؛ فتحی، صمد (۱۳۹۷)، *نقش سازمان‌های نظامی در تولید و اشتغال*، تهران، انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- عباسی، ابراهیم (۱۳۹۴)، *بودجه‌ریزی نوین در ایران (اصول، مراحل و روش‌ها)*، چاپ ششم، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- هادی‌نژاد، فرهاد (۱۳۹۹)، *مدیریت بحران*، چاپ اول، تهران، دانشگاه افسری امام علی (ع).
- اسماعیلی، محمد؛ علوی، سیدمحمد (۱۳۹۹)، *بررسی و مقایسه بودجه نظامی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منتخب جهان*، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، سال هجدهم، شماره ۷۰.
- طباطبایی، سیدمرتضی؛ صنیعی، محمدحسین؛ علی‌زاده، علی (۱۴۰۰)، *نقش اصول پدافند غیرعامل در دفاع قابلیت‌محور و توانمندساز*، فصلنامه علمی آماد و فناوری دفاعی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، سال چهارم، شماره ۱۰.
- یوسفی، مجید؛ موسوی‌نژاد، مصطفی (۱۳۹۸)، *نقش و جایگاه رشد اقتصادی در الگوی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، سال هفدهم، شماره ۷۸.

- بخش میدانی، علیرضا (۱۳۹۴)، *آسیب‌شناسی نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی سازمان‌های نظامی و ارائه الگوی مناسب برای آن*، تهران، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.
- حسینی‌نیکو، علی (۱۳۹۷)، *طراحی الگوی راهبردی طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی تأمین منابع سازمان‌های نظامی با رویکرد اقتصاد مقاومتی*، تهران، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، دانشکده دفاع ملی.

References

- Sandler, Todd & Hartley, Keith (Editor), (2007), Handbook of Defense Economics, Vol. 2, Defense in a Globalized World, Elsevier.